



Sygn. akt II PK 72/04

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Herbert Szurgacz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Beata Gudowska

SSN Maria Tyszel

Protokolant Dorota Białek

w sprawie z powództwa L. P.

przeciwko Miejskiemu Przedsiębiorstwu Komunikacyjnemu Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w L.

o dopuszczenie do pracy,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 listopada 2004 r.,

kasacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L.

z dnia 11 grudnia 2003 r.,

oddala kasację.

Uzasadnienie

Powód L. P. w pozwie skierowanym przeciwko stronie pozwanej Miejskiemu Przedsiębiorstwu Komunikacyjnemu Spółce z o.o. w L. domagał się uznania wypowiedzenia dokonanego przez pracodawcę w dniu 12 grudnia 2000 r. za bezskuteczne.

W toku postępowania powód sprecyzował żądanie w ten sposób, że wniósł o dopuszczenie go do pracy w oparciu o prawomocny wyrok ustalający istnienie między stronami stosunku pracy i jednocześnie na wypadek nieuwzględnienia tego roszczenia - o przywrócenie do pracy na dotychczas zajmowane stanowisko kierowcy autobusów.

W piśmie procesowym z dnia 12 lutego 2003 r. powód rozszerzył powództwo o roszczenia pieniężne wynikające z łączącego strony stosunku pracy.

Częściowym wyrokiem z dnia 5 września 2003 r. Sąd Rejonowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. zasądził od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 3263,38 złotych wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 27 września 2001 r. tytułem odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie stosunku pracy, oddalił powództwo o dopuszczenie do pracy oraz orzekł o rygorze natychmiastowej wykonalności.

Powyższe orzeczenie Sąd I instancji wydał w oparciu o następująco ustalony stan faktyczny. Powód był zatrudniony u strony pozwanej w oparciu o terminową umowę o pracę w okresie od 1 lipca 1998 r. do 31 grudnia 1999 r. na stanowisku kierowcy autobusu. Umowa o pracę rozwiązała się z upływem okresu, na który została zawarta. W dniu 5 stycznia 2000 r. strony zawarły umowę o świadczenie usług w zakresie prowadzenia i obsługi autobusu na liniach komunikacyjnych MPK w L.. W związku z zawarciem tej umowy powód zarejestrował własną działalność gospodarczą. W dniu 12 grudnia 2000 r. umowa o świadczenie usług została powodowi wypowiedziana przez stronę pozwaną za dwutygodniowym okresem wypowiedzenia ze skutkiem na dzień 27 grudnia 2000 r. Powód otrzymywał wynagrodzenie miesięczne w kwocie 1631,69 złotych brutto.

Wyrokiem z dnia 5 czerwca 2001 r. Sąd Rejonowy w L. ustalił, że pomiędzy stroną pozwaną i powodem istnieje stosunek pracy nawiązany na czas nie określony na stanowisku kierowcy autobusu od dnia zawarcia umowy o świadczenie usług. Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 27 września 2001 r. oddalił apelację strony pozwanej od powyższego orzeczenia. Rozważając prawidłowość dokonanego powodowi wypowiedzenia umowy o pracę Sąd Rejonowy stwierdził, iż nie zawierało ono przyczyny wypowiedzenia, ponadto strona pozwana zastosowała niewłaściwy okres wypowiedzenia umowy o pracę, a także nieprawidłowo ustaliła, iż stosunek pracy został rozwiązany z dniem 28 grudnia 2000 r., zamiast z dniem 31 grudnia 2000 r. Wobec powyższego Sąd Pracy zasądził na rzecz powoda odszkodowanie na podstawie art. 47¹ k.p. zamiast przywrócenia do pracy przy uwzględnieniu stopnia naruszenia przez stronę pozwaną przepisów o rozwiązywaniu umów za wypowiedzeniem w wysokości dwumiesięcznego wynagrodzenia z odsetkami liczonymi od dnia 27 września 2001 r. tj. dnia uprawomocnienia się wyroku ustalającego istnienie stosunku pracy, bowiem od tego momentu strona pozwana powinna mieć świadomość, iż dokonane wypowiedzenie było nieprawidłowe. Sąd pierwszej instancji nie uwzględnił natomiast żądania powoda przywrócenia do pracy uznając je, ze względu na redukcję zatrudnienia przeprowadzoną u strony pozwanej - za niecelowe.

Od powyższego wyroku apelację wniósł powód zarzucając: rażące naruszenie art. 22 § 1 k.p., art. 366 k.p.c. oraz art. 321 k.p.c. w związku z art. 477¹ § 1 k.p.c., a także naruszenie art. 45 § 2 k.p., art. 233 § 1 i art. 227 k.p.c. Powód zarzucił również wadliwe ustalenie podstawy naliczenia wysokości zasądanego odszkodowania poprzez przyjęcie hipotetycznej wysokości wynagrodzenia wyliczonego przez pracodawcę wg stawek ZUZP, a nie wysokości wynagrodzenia faktycznie wypłaconego powodowi na podstawie łączącej strony umowy o pracę tj. naruszenia art. 47¹ k.p. w związku z art. 29 § 1 pkt 2 k.p. Wskazując na powyższe zarzuty powód domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa mającego na celu kontynuowanie przez powoda zatrudnienia u pracodawcy (dopuszczenie do pracy), ewentualnie uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji oraz zasądzenia kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 11 grudnia 2003 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w L. oddalił apelację powoda. Sąd Okręgowy stwierdził, że Sąd Rejonowy w sposób prawidłowy ustalił okoliczności faktyczne niezbędne dla merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Ustalenia te oraz ich ocena prawna w ocenie Sądu Okręgowego zasługują na aprobatę. Nie jest trafny zarzut apelacji dotyczący naruszenia przez Sąd I instancji art. 366 k.p.c. poprzez naruszenie powagi rzeczy osądzonej. Wyrok Sądu Rejonowego z dnia 5 czerwca 2001 r. ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a nadto między tymi samymi stronami. Natomiast podstawa faktyczna sporu w sprawie IV P .../00 była odmienna, aniżeli w przedmiotowym postępowaniu. Powaga rzeczy osądzonej odnosi się do przedmiotu procesu w takiej postaci, jaką miało żądanie objęte tym przedmiotem w chwili wydania wyroku. W sprawie IV P .../00 Sądu Rejonowego w L. przedmiotem procesu było jedynie ustalenie charakteru stosunku prawnego łączącego strony.

Wyrok Sądu Rejonowego z dnia 5 czerwca 2001 r. miał charakter deklaratoryjny i jako taki nie mógł kształtować stosunku prawnego. Wobec powyższego słusznie Sąd I instancji przyjął w rozpoznawanej sprawie, iż istnienie stosunku pracy musi mieścić się w ramach czasowych istnienia umowy o świadczenie usług, która w rzeczywistości była umową o pracę. W konsekwencji dokonanego powodowi wypowiedzenia tej umowy nie sposób uznać je za nieistniejące (niebyłe) lub nieważne. Z tych przyczyn nie jest trafny zarzut powoda dotyczący naruszenia art. 22 § 1 k.p.

Sąd uznał również za chybiony zarzut apelacji naruszenia przez powoda 321 k.p.c. w związku art. 477 § 1 k.p.c. Pierwszy z powołanych przepisów określa zakaz orzekania ponad żądanie, drugi uchyla ten zakaz w sprawie z zakresu prawa pracy. Sformułowanie zarzutu apelacji poprzez łączne przytoczenie tych przepisów nie jest zatem prawidłowe.

W ocenie Sądu Okręgowego nie znalazło także uzasadnienia zarzucane naruszenie art. 45 § 2 k.p. W okolicznościach sprawy zarówno dokonana już oraz w dalszym ciągu planowana redukcja zatrudnienia na stanowiskach pracy kierowców autobusów uzasadniała zastosowanie przez Sąd Rejonowy przepisu art. 45 § 2 k.p. W tym zakresie nie sposób przyjąć za zasadny zarzut naruszenia przez Sąd art.

233 § 1 k.p.c., bowiem odmienne twierdzenia powoda, podnoszone w apelacji nie zostały poparte żadnymi dowodami i stanowią zdaniem Sądu Okręgowego jedynie polemikę z prawidłowymi ustaleniami dokonanymi w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku i ich oceną prawną.

Zdaniem Sądu Okręgowego Sąd I instancji w sposób właściwy i zgodnie z obowiązującymi w tym przedmiocie przepisami ustalił wysokość należnego powodowi odszkodowania za niezgodne z prawem rozwiązanie z nim stosunku pracy przez pracodawcę przyjmując wysokość stawki godzinowej wynikającej z przepisów Zakładowego Układu Zbiorowego Pracy, obowiązującego u strony pozwanej.

Kasacja powoda została oparta na zarzucie naruszenia prawa materialnego: art. 30 § 1 pkt 2 i § 4 k.p. przez przyjęcie, iż zastosowanie wypowiedzenia właściwego dla rozwiązania umowy cywilnoprawnej mogło doprowadzić do rozwiązania stosunku pracy łączącego - zgodnie z wyrokiem Sądu Pracy w L. z dnia 5 czerwca 2001 r. - powodów ze strona pozwana, naruszenia art. 22 § 1 k.p. przez przyjęcie, że w dniu wniesienia powództwa oraz w dniu orzekania nie istniały stosunki pracy między powodami a stroną pozwana, naruszenie art. 45 § 2 k.p. polegające na przyjęciu, że istniały okoliczności uzasadniające orzeczenie odszkodowania zamiast przywrócenia powodów do pracy u strony pozwanej. Skarżący zarzucił również naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 365 i 366 k.p.c. przez przyjęcie, iż prawomocny wyrok Sądu Pracy z dnia 5 czerwca 2001 r. ustalający istnienie stosunku pracy nie skutkuje w sprawie powagą rzeczy osądzonej oraz naruszenie art. 321 w związku z art. 477¹ § 1 i art. 227 k.p.c.

Stanowisko Sądów orzekających, że w sytuacji, kiedy prawomocnym wyrokiem ustalono, że strony łączył stosunek pracy a nie stosunek cywilnoprawny, uznanie, że wypowiedzenie przez stronę pozwana tego stosunku według zasad prawa cywilnego prowadzi do jego rozwiązania - jest błędne, ponieważ prowadzi do pozbawienia znaczenia przepisów prawa pracy o trybie wypowiedzania umów o pracę. Zdaniem skarżącego powoda czynność taka jest nieważna. Powód domagał się dopuszczenia ich do pracy, tymczasem Sady obu instancji wykroczyły poza tą kwestię i orzekały na innej podstawie faktycznej prawnej niż zgłoszona w pozwie, co oznacza nierozpoznanie istoty sprawy. Sąd Pracy w wyroku z dnia 5 czerwca

2001 r. ustalił, że między stronami „istnieje” stosunek pracy nawiązany na czas nieokreślony. W tej sytuacji ustalenie przez Sądy orzekające, iż stosunek pracy rozwiązał się, narusza przepisy art. 365 i 366 k.p.c. Nietrafnie również przyjęły Sądy obu instancji, iż u strony pozwanej istniała trudna sytuacja ekonomiczna rodząca w perspektywie konieczność dokonywania redukcji zatrudnienia. W każdym razie kwestia ta obejmująca takie sprawy jak płynność finansowa strony pozwanej, wahania lub stabilność kadr, postawa związków zawodowych wymagałyby dopiero szczegółowego zbadania i dokonania nowych ustaleń.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszym rzędzie wymaga rozważenia zarzut naruszenia przepisów art. 365 i 366 k.p.c., którego konsekwencją byłaby nieważność postępowania (art. 379 pkt 3 k.p.c.). Zarzut naruszenia wymienionych przepisów nie jest jednak uzasadniony. Sąd Okręgowy trafnie podkreślił w uzasadnieniu wyroku, że nie zachodzi powaga rzeczy osądzonej ponieważ przedmiotem procesu w sprawie IV P 1623/00, zakończonej wyrokiem Sądu Pracy w L. z dnia 5 czerwca 2001 r., było ustalenie charakteru prawnego łączącego powodów ze stroną pozwaną stosunku prawnego w ramach czasowych istnienia umów o świadczenie usług kierowców autobusów MPK, natomiast rozpoznawana sprawa dotyczy istnienia stosunku pracy również po tej dacie przez czas nieokreślony, co miałoby uzasadniać roszczenia powodów. Wskazuje na to zarówno treść pozwu wniesionego przez inspektora pracy, jak i ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Pracy, ograniczone do okresu trwania zatrudnienia na podstawie zawartych umów o świadczenie usług kierowców. Powagą rzeczy osądzonej objęta jest zasadniczo sentencja orzeczenia, jednak dla dokładniejszego określenia jej treści, w szczególności tego jej fragmentu, który stwierdza istnienie stosunku pracy na czas nieokreślony, celowe jest posłużenie się również motywami rozstrzygnięcia, które jednoznacznie wskazują, że wyrok ustalający dotyczy charakteru prawnego zatrudnienia, rozpoczętego zawarciem umów o świadczenie usług w charakterze kierowcy MPK, nie obejmuje zaś okresu po wypowiedzeniu tych umów.

Stanowisko w przedmiocie zarzutu naruszenia art. 366 k.p.c. rzutuje na ocenę zasadności pozostałych zarzutów kasacji naruszenia przepisów

postępowania, mianowicie art. 321 w związku z art. 477¹ § 1 k.p.c. przez „wyrokowanie co do przedmiotu, do którego powód nie przedstawił podstawy faktycznej”. Powodowie domagali się ostatecznie dopuszczenia do pracy, a na wypadek nieuwzględnienia tego roszczenia - przywrócenia do pracy na dotychczas zajmowane stanowiska. Jest oczywiste, że zasadność obydwu tych roszczeń musiała być rozważana przez Sądy obu instancji w kontekście ustania stosunku pracy: roszczenie o dopuszczenie do pracy przysługiwałoby wyłącznie w razie ustalenia, że w ogóle nie doszło do ustania stosunku pracy, roszczenie o przywrócenie do pracy natomiast w wypadku rozwiązania umowy o pracę z naruszeniem przepisów o wypowiedaniu tych umów. Konsekwentnie też nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 321 k.p.c. o zakazie wyrokowania ponad żądanie.

Istotny problem prawny w sprawie dotyczy zagadnienia, czy oświadczenie woli podmiotu zatrudniającego o rozwiązaniu za wypowiedzeniem stosunku prawnego łączącego strony, obejmującego umowy o świadczenie usług w charakterze kierowców MPK, który został następnie uznany prawomocnym wyrokiem sądu za stosunek pracy, podlega ocenie z punktu widzenia przepisów o wypowiedaniu umów cywilnoprawnych, czy też z punktu widzenia przepisów o wypowiedaniu umów o pracę. Zdaniem strony skarżącej zastosowane przez stronę pozwaną cywilnoprawne wypowiedzenie stosunku prawnego, który w istocie od początku był stosunkiem pracy, nie spowodowało jego rozwiązania. Pogląd taki nie jest trafny. Stosunki prawne o charakterze ciągłym mogą, co do zasady, zostać rozwiązane za ich uprzednim wypowiedzeniem. Wypowiedzenie stanowi jednostronne oświadczenie woli rozwiązania istniejącego stosunku prawnego, z reguły po upływie okresu wypowiedzenia. Po upływie okresu wypowiedzenia stosunek prawny ulega rozwiązaniu. Istota wypowiedzenia stosunku cywilnoprawnego i

stosunku pracy są jednakowe. Różnica polega na tym, że w przypadku wypowiedzenia stosunku pracy (umowy o pracę) przepisy prawa pracy przewidują

dalsze wymagania dotyczące formy pisemnej wypowiedzenia, przytoczenia przyczyn uzasadniających wypowiedzenie umowy, obowiązkowa konsultację z reprezentującą pracownika organizacją związkową. Ich niezachowanie nie powoduje nieważności dokonanego wypowiedzenia, lecz rodzi szczególne skutki prawne przewidziane w art. 45 k.p., mianowicie w razie ustalenia, że wypowiedzenie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony jest nieuzasadnione lub narusza przepisy o wypowiedzaniu umów o pracę, sąd pracy - stosownie do żądania pracownika - orzeka o bezskuteczności wypowiedzenia, a jeżeli umowa uległa już rozwiązaniu - o przywróceniu pracownika do pracy na poprzednich warunkach albo odszkodowaniu. W przypadku powoda jego stosunek pracy, będący stosownie do wyroku ustalającego Sądu Pracy z 2001 r. stosunkiem pracy na czas nieokreślony, ustał wskutek dokonanego przez stronę pozwaną wypowiedzenia. Ponieważ jednak wypowiedzenie to naruszało przepisy Kodeksu pracy o wypowiedzaniu umów o pracę, powodowi przysługiwało roszczenie o przywrócenie do pracy.

Stosownie do art. 45 § 2 k.p. sąd pracy może nie uwzględnić żądania pracownika uznania wypowiedzenia za bezskuteczne lub przywrócenia do pracy, jeżeli ustali, że uwzględnienie takiego żądania jest niemożliwe lub niecelowe; w takim przypadku sąd pracy orzeka o odszkodowaniu. Zarzut kasacji naruszenia art. 45 § 2 k.p. nie zasługuje na uwzględnienie. Sąd Pracy ustalił, a Sąd Okręgowy ustalenia te podzielił, że w warunkach redakcji zatrudnienia u strony pozwanej przywrócenie powoda do pracy byłoby niecelowe. Twierdzenia kasacji, że opracowane plany etatyzacji, planowanie zmian organizacyjnych u strony pozwanej były działaniami pozornymi, które nie doprowadziły do żadnych nowych zwolnień z pracy, nie uzasadnia dokonania odmiennej oceny celowości przywrócenia powoda do pracy, ponieważ nie uwzględnia okoliczności, iż wypowiedzenie umowy o pracę było spowodowane właśnie zmniejszeniem zapotrzebowania na usługi transportowe.

Skoro kasacja nie zawiera usprawiedliwionych podstaw, na podstawie art. 393¹² k.p.c. należało orzec o jej oddaleniu.